

ЎЗБЕКИТСОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ЖИЗЗАХ ПОЛИТЕХНИКА ИНЦИТУТИ

"Бошқарув" факултети
"Ишлаб чиқаришда бошқарув" кафедраси

“Агросаноат мажмуаси иқтисоди ” фанидан
“Иқтисодиёт”, КПТ (ИИС) мутахассислиги бакалавриат йўналишидаги
кундузги бўлим талабаларига мўлжалланган
амалий иш олиб бориш учун

УСЛУБИЙ КЎРСАТМА

Жиззах – 2008

УСЛУБИЙ КЎРСАТМА

"Агросаноат мажмуаси иқтисоди" фанидан "Иқтисодиёт", КПТ (ИИС) мутахассислиги бакалаврият ёналишидаги кундузги бўлим талабаларига Мустақил иш олиб бориш учун мўлжалланган. Агросаноат мажмуасининг биринчи (агросаноат мажмуаси тармоқлари учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи) соҳасининг ривожланишига эътиборнинг янада кучайиши талаб қилинади. Биринчи соҳа тармоқларининг ривожлантирилиши агросаноат мажмуаси таркибига кирувчи тармоқларнинг фонд билан таъминланиши ва куруланишини яхшилашга, пировардда ишлаб чиқариш, айрибошлаш, тақсимлаш ва истеъмол жараёнлари ўзгариб, охир—оқибатда аҳолининг турмуш шароитлари юксалишига олиб келади.

Мамлакат агросаноат мажмуасининг халқора алоқларини ривожлантириш, дунё мамлакатлари таржибалари ва илғор технологиялардан оқилона фойдаланиш катта ижобий аҳамиятга эга. Шунгдек, ўзимиз кўп асрлик ривожланиш дарвларида шаклланган таржиба ва технологияларини тарғиб қилиш ва дунёга тарқатиш зарурати ҳам мавжуд.

Юқорида санаб ўтилган масалаларни илмий ҳал этишда зарурий назарий билимларни ўзлаштиришда ушбу услубий қўлланма асос бўлади.

Институт ўқув-услубий кенгашида тасдиқланган. 2008 йил ____
____ сонли баённома. Кенгаш раиси _____ доц. М.Н.Позиллов

“Бошқарув” факультети услубий кенгаши томонидан тасдиқланган 2008
йил ____ ____ сонли баённома
_____ доц. С.Абдуназаров

«Ишлаб чиқаришда бошқарув» кафедрасининг йиғилишида кўриб
чиқилган 2008 йил ____ ____ сонли баённома
_____ доц. Т.Эшонқулов

Муҳаррир: катт. ўқт. Б.Я. Рашидова

Тузувчилар: к.ўқ. Ходиева.З

Тақризчилар: доц Цой М П,
доц. Ж.Бобоназарова

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасида олиб борилаётган сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ислохотларнинг самараси кўп жиҳатдан агросаноат мажмуаси тармоқларининг ривожланиш даражасига боғлиқ. Мамлакатимиз ижтимоий – иқтисодий имкониятларини юксалтиришда агросаноат мажмуасининг аҳамияти катта. Унинг асосий мақсади қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш, уларни тайёрлаш, қайта ишлаш ҳамда истеъмолчиларга етказиб бериш тизимининг мақсадга мувофиқ, бир меъёردа барқарор ишлашини таъминлаш, пировардида мамлакат иқтисодиётини мустаҳкамлаш, аҳоли турмуш даражасини оширишга хизмат қилишдан иборат. Бозор иқтисодиёти талабларига жавоб бера оладиган иқтисодий механизмларни яратиш, моҳсулотлар сифатини сифатини ошириш, ишлаб чиқаришнинг энг мақбул шакллариини вужудга келтириш, маҳсулотлар таннархини арзонлаштиришга интилиш бугунги кунда агросаноат мажмуасида ҳам энг долзраб масалалардан ҳисобланади.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуасида асосий воситалар ишлаб чиқарувчи тармоқларнинг ривожланишига эътибор жуда катта. Республика агросаноат мажмуаси тармоқлари айниқса, қишлоқ хўжалиги янги техникалар, иш қуроллари, технологияларсиз ривожлана олмайди. Ушбу тармоқларнинг рақобатбардошлигини оширишнинг асосий йўналишлари ишлаб чиқариш қарақариш жараёнларини механизациялаштириш, химиялаштириш ва автоматлаштиришдир. Агросаноат мажмуасининг биринчи (агросаноат мажмуаси тармоқлари учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи) соҳасининг ривожланишига эътиборнинг янада кучайиши талаб қилинади. Биринчи соҳа тармоқларининг ривожлантирилиши агросаноат мажмуаси таркибига қирувчи тармоқларнинг фонд билан таъминланиши ва қуролланишини яхшилашга, пировардда ишлаб чиқариш, айрибошлаш, тақсимлаш ва истеъмол жараёнлари ўзгариб, охир–оқибатда аҳолининг турмуш шароитлари юксалишига олиб келади.

Мамлакат агросаноат мажмуасининг халқаро алоқларини ривожлантириш, дунё мамлакатлари таржибалари ва илғор технологиялардан оқилона фойдаланиш катта ижобий аҳамиятга эга. Шунгдек, ўзимиз кўп асрлик ривожланиш дарвларида шаклланган таржиба ва технологияларини тарғиб қилиш ва дунёга тарқатиш зарурати ҳам мавжуд.

Юқорида санаб ўтилган масалаларни илмий ҳал этишда, зарурий назарий билимларни амалий машгулотларда ўзлаштиришда услубий курсатма асос бўлади.

1-мавзу. “АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ” ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ ВАЗИФАЛАРИ ВА ЎРГАНИШ УСУЛЛАРИ

- 1.1. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанинг предмети, бошқа фанлар билан боғлиқлиги ва ўрни.
- 1.2. Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанинг предметини ўрганиш усуллари.
- 1.3. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг вазифалари.

Таянч иборалар.

Агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилмаси, фаннинг предмети, усуллари, вазифалари, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, регион иқтисодиёти, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси.

Қисқача хулосалар

“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанинг предмети – объектив иқтисодий қонун ва қонуниятларнинг мажмуа тармоқларида амал қилишининг ўзига хос хусусиятларини ўрганишдир. Фан ўз предметини агросаноат мажмуаси тармоқларининг ривожланиш динамикасини алоҳида –алоҳида эмас балки бир-бирига боғлиқ ҳолда ўрганади.

“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фаннинг асосий вазифалари: мутахассисларни бозор иқтисодиёти шароитда агросаноат мажмуаси тармоқларининг иқтисодий муаммолари, уларнинг ҳозирги ҳолати ва ечимлари тўғрисидаги комплекс билимлар билан қуроллантириш; мутахассисларга агросаноат мажмуаси тармоқларида мавжуд муаммолар ва уларнинг ечими борасида тўғри қарорлар қабул қилишлари учун зарур маълумотлар бериш; агросаноат мажмуасини ривожлантириш борасида давлат сиёсатини ўзида мужассамлаштириш ва улар билан мутахассисларни қуроллантириш ҳисобланади.

“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фани “Иқтисодий назария”, “Макроиқтисодиёт”, “Микроиқтисодиёт”, “Ўзбекистон миллий иқтисодиёти”, “Иқтисодий география”, “Иқтисодий статистика” каби кўплаб иқтисодий фанлар билан узвий боғлиқ ҳолда ривожланади.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фани нимани ўрганади?
2. Фаннинг таркиби ва асосий вазифалари нималардан иборат?
3. Фаннинг ўз предметини ўрганиш усуллари.
4. Фаннинг ўрганиш объектлари.
5. Фаннинг ўзга фанлар орасидаги ўрни ва боғлиқлиги.
6. Фаннинг ривожланиш тарихи.
7. Фаннинг ривожланишига катта ҳисса қўшган аграр иқтисодчи олимлардан кимларни биласиз?

2-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА ТАРКИБИ

- 2.1. Агросаноат интеграцияси. “Агросаноат мажмуаси” тушунчаси, унинг моҳияти.
- 2.2. Агросаноат мажмуасининг таркиби (тузилмаси).
- 2.3. Агросаноат мажмуасининг мамлакат қтисодиётидаги ўрни.
- 2.4. Агросаноат мажмуасини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

Таянч иборалар.

Агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилмаси, фаннинг предмети, усуллари, вазифалари, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, регион иқтисодиёти, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси, меҳнат унумдорлиги, иқтисодий самара, ижтимоий самара, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш.

Қисқача хулосалар

Агросаноат интеграцияси қишлоқ хўжалигининг саноат тармоқлари билан ягона бир тизимга айналиши ёки қишлоқ хўжалиги билан саноатнинг бир организмга айналишини англатади. Агросаноат интеграцияси ривожланиши натижасида агросаноат мажмуаси вужудга келади. Агросаноат мажмуаси-қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, тайёрлаш, уларни қайта ишлаш, тайёр маҳсулотларни истеъмолчиларга этказиб бериш билан шуғулланувчи тармоқлар йиғиндисидир. Агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқлар учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи тармоқлар ва хизмат кўрсатувчи инфратузилма ҳам киради. Агросаноат мажмуаси тармоқлари 4 та соҳага бўлинади. Агросаноат мажмуаси биринчи соҳасига ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи тармоқлар, иккинчи соҳасига қишлоқ хўжалиги, учинчи соҳасига қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёровчи, қайта ишловчи ва тайёр маҳсулотларни истеъмолчиларга етказиб берувчи тармоқлар, тўртинчи соҳасига инфратузилма киради. Инфратузилма ўзи икки гуруҳга бўлинади. Биринчи гуруҳга, ишлаб чиқариш инфратузилмаси иккинчи гуруҳга эса ижтимоий инфратузилма киради.

Агросаноат мажмуасининг ривожланганлик даражаси мамлакат иқтисодиётининг ривожланганлик даражасини белгилайди. Халқнинг турмуш даражаси асосан мамлакат агросаноат мажмуасининг ривожланганлик даражаси билан белгиланади.

Мамлакат агросаноат мажмуаси тармоқлари олдида мақсадли қуйидаги асосий вазифалар турибди: Биринчидан, агросаноат мажмуаси маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг мукдорини кўпайтириш; иккинчидан ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг сифати ва уларнинг ассортиментини

яхшилаш; учинчидан, агросаноат мажмуаси тармоқларида меҳнат унумдорлиги ошириш; тўртинчидан, агросаноат мажмуаси маҳсулотларини таннаرخини пасайтириш; бешинчидан, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларнинг мутоносиб ривожланишини таъминлаш; олтинчидан, агросаноат мажмуаси тармоқларида бозор муносабатларини янада чуқурлаштиришдир. Маҳсулотлар ва хизматлар экспортини кўпайтириш, хорижий давлатларнинг илғор таржибасини ўрганиш ва ишлаб чиқаришга жорий қилиш, кадрлар малакасини, билимини ошириш, меҳнаткашларнинг турмуш шароитларни юксалтириш масалалари ҳам агросаноат мажмуасининг муҳим вазифалари ҳисобланади.

Республика агросаноат мажмуасининг салоҳиятли имкониятларидан максимал фойдалинишга эришиш иқтисодиётнинг устивор йўналишларидан ҳисобланади.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Агросаноат интеграцияси нима?
2. Агросаноат мажмуаси” тушунчаси, унинг моҳияти ва иқтисодиётдаги ўрни.
3. Агросаноат мажмуасига қайси тармоқ ва хизматлар киради ?
4. Агросаноат мажмуасининг мақсадли асосий вазифалари нималардан иборат

3-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИ УЧУН ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВОСИТАЛАРИ ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ СОҲА

- 3.1. Агросаноат мажмуаси тармоқлари учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳанинг таркиби.
- 3.2. Агросаноат мажмуаси учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳанинг аҳамияти ва иқтисодиётдаги ўрни.
- 3.3. Агросаноат мажмуаси учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳанинг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари

Таянч иборалар.

Механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилмаси, фаннинг предмети, усуллари, вазифалари, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, регион иқтисодиёти, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси, меҳнат унумдорлиги, иқтисодий самара, ижтимоий самара, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш, барқарор иқтисодий ривожланиш, ишлаб чиқариш жараёнларини меҳнатни қуролланиш даражаси, фонд билан таъминланиш

даражаси, иқтисодий кўрсаткичлар, ялпи ички маҳсулот, меҳнат ресурслари, ер ва сув фонди, ишбилармонлик, хусусий тадбиркорлик, импорт, экспорт, миграция, қишлоқ хўжалиги, қайта ишлаш саноати, сақлаш корхоналари, кимё саноати, чорвачилик, асаларичилик, балиқчилик, пиллачилик, омухта ем саноати.

Қисқача хулосалар

Ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи тармоқлар йиғиндиси агросаноат мажмуасининг биринчи соҳаси ҳисобланади. Бу соҳага кирган саноат тармоқлари агросаноат мажмуаси учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқаради. Бу тармоқларга қишлоқ хўжалиги учун машинасозлик тармоқлари, трактор ва комбайнлар, ишчи машиналар, махсус транспорт техникалар ишлаб чиқарувчи тармоқлар, озиқ-овқат ва енгил саноат учун ишлаб чиқариш воситалари чиқариладиган корхоналар киради. Бундан ташқари қишлоқ хўжалиги учун минерал ўғитлар ва бошқа кимёвий воситалар ишлаб чиқарувчи корхоналар, чорвачилик учун концентрат ем ишлаб чиқарувчи тармоқлар киради.

Бу тармоқларнинг асосий қисми Ўзбекистон Республикасида ташкил этилган ва ривожлантирилмоқда. Шу билан биргаликда дон комбайнлари, махсус транспорт воситалари, ишчи машиналарнинг бир қисмини ишлаб чиқариш ташкил этилмаган. Умуман айтганда, агросаноат мажмуаси биринчи соҳасини имкон даражада кучли ривожлантириш устувор йўналишлардан бири ҳисобланади.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Агросаноат мажмуаси биринчи соҳасининг таркиби, иқтисодиётдаги ўрни ва аҳамияти.
2. Агросаноат мажмуасининг биринчи соҳасига кирган тармоқларнинг Ўзбекистон Республикасида ривожланганлик даражаси.
3. Агросаноат мажмуаси биринчи соҳасига кирган тармоқларни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

4-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШ, ҚАЙТА ИШЛАШ ВА ИСТЕЪМОЛЧИЛАРГА ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ СОҲАСИ

- 4.1. Агросаноат мажмуаси қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб беручи соҳаси таркиби
- 4.2. Агросаноат мажмуаси қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайарловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг аҳамияти ва иқтисодиётидаги ўрни
- 4.3. Агросаноат мажмуаси қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳанинг ҳозирги ҳолати ва ривожлантириш йўналишлари

Таянч иборалар.

Ёғ-мой, озиқ-овқат, енгил саноат, ишлаб чиқариш имкониятлари, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилмаси, фаннинг предмети, усуллари, вазифалари, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, ҳудуд иқтисодиёти.

Қисқача хулосалар

Агросаноат мажмуасининг самардорлиги ва ўз вазифасини тўлиқ бажариши кўп жиҳатдан унинг учинчи соҳаси ривожланганлик даражасига боғлиқ. Агросаноат мажмуасининг учинчи соҳасига қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, дастлабки ва чуқурқайта ишловчи тайёр, охирги маҳсулотларни истеъмолчиларга етказиш билан шуғулланувчи тармоқ ва хизматлар киради. Ўзбекистон республикаси иқтисодиётда агросаноат мажмуаси учинчи соҳасининг ўрни ва аҳамияти беқиёс. Уларнинг йил давомида бир меъёрга ишлаш қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқарилган маҳсулотлар нобуд бўлишининг олдини олади ва уларнинг сифатини яна да яхшилайти. Меҳнатга лаёқотли кишларнинг катта бир қасмини иш жойлари билан таъминлайди.

Ўзбекистон Республикаси нисбатан яхши ривожланган қайта ишлаш саноатига эга. Айниқса, озиқ- овқат ва енгил саноат кучли ривож топган. Шу билан биргаликда агросаноат мажмуасининг учинчи соҳасида кўпгина ечимни кутаётган масалалар мавжуд. Уларнинг энг асосийси соҳага кирувчи тармоқларда вужудга келтирилган мавжуд қувватлардан тўлиқ фойдаланишдир. Маълумки, айрим тармоқларда мавжуд қувватлардан фойдаланиш даражаси 5-20 фоизни ташкил этмоқда. Бу ўз навбатида, жуда катта муаммоларни вужудга келтиради. Агросаноат мажмуасининг учинчи соҳасини ривожлантириш Ўзбекистон Республикаси иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Бу борада жуда катта ишлар амалга оширилаяпти. Асосий маҳсулотлардан бири- пахтани чуқур қайта ишлашни ташкил этиш, айниқса, катта иқтисодий ва ижтимоий аҳамиятга эга.

Назарот ва муҳокама учун саволлар

1. Агросаноат мажмуаси учинчи соҳасининг таркибига қандай тармоқлар киради?
2. Агросаноат мажмуаси учинчи соҳасининг ҳозирги ривожланиш даражаси қандай?
3. Ўзбекистон Республикасида қайси қайта ишлаш тармоқлари яхши ривожланган?
4. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуаси учинчи соҳасини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

5-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

- 5.1. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасининг моҳияти, таркиби**
- 5.2. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасининг аҳамияти, иқтисодиётдаги ўрни ва ҳозирги ҳолати**
- 5.3. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш йўналишлари**

Таянч иборалар.

Инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилмаси, ёғ-мой, озиқ-овқат, енгил саноат, ишлаб чиқариш имкониятлари, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, , фаннинг предмети, усуллари, вазифалари, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, ҳудуд иқтисодиёти, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси.

Қисқача хулосалар

Агросаноат мажмуасининг муҳим бир соҳаси ишлаб чиқариш инфратузилма – ишлаб чиқаришнинг нормал ишлаши учун зарур бўлган барча жараёни довомида узвий иштирок этувчи тармоқ ва хизматлар йиғиндисидир. Инфратузилманинг асосий қисми ишлаб чиқариш инфратузилмасидир. Ишлаб чиқариш инфратузилмасига транспорт, йўллар, музхона ва омборхоналар, алоқа тизими, ирригация ва мелиорация тизими ва бошқалар киради.

Агросаноат мажмуасининг ишлаб чиқариш инфратузилмаси мажмуа барча тармоқларининг мўътадил ишлаши учун зарур шароитни туғидиради, уларга хизмат кўрсатади. Уларнинг ривожланганлик даражаси жуда кўплаб муаммоларни ечади. Ишлаб чиқаришда банд бўлганларни ўзига хос бўлмаган иш ва хизматлардан озод қилади. Натижада, агросаноат мажмуасида меҳнатнинг сифати ва унумдорлиги ошади. Бу эса катта иқтисодий-ижтимоий самарадорликка олиб келади. Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуасининг ишлаб чиқариш инфратузилмаси нисбатан ривожланган. Шу билан бирга унда муайян камчиликлар ҳам мавжуд. Улардан энг асосийлари бозор муносабатларига тўлиқ жавоб берадиган янгидан янги ишлаб чиқариш инфратузилмаси айрим турларининг мавжуд эмаслигидир. Республика агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмаси корхона ва ташкилотларини моддий-техник базаси заиф. Қолверса мавжуд ишлаб чиқариш инфратузилмасининг хизмат сифати, маданияти ҳали унчалик баланд эмас.

Бу муаммалар агросаноат мажмуасининг натижавий кўрсаткичларига салбий таъсир этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуасининг ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш асосий вазифалардан ҳисобланади. Асосий эътибор бу борада тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилмоқда.

Назарот ва муҳокама учун саволлар

1. “Агросаноат мажмуасининг инфратузилмаси” тушунчаси, унинг таркиби, моҳияти ва иқтисодиётни ривожлантиришдаги аҳамияти.
2. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмаси таркиби ва бу тузилма ривожланишининг ҳозирги ҳолати.
3. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасини янада ривожлантириш йўналишлари.
4. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасини ташкил этишнинг ўзга хос хусусиятлари.

6-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

- 6.1. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасининг моҳияти, таркиби
- 6.2. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасининг аҳамияти, иқтисодиётдаги ўрни ва ҳозирги ҳолати
- 6.3. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш йўналишлари

Таянч иборалар.

Инфратузилма, ижтимоий инфратузилмаси, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ёғ-мой, озиқ-овқат, енгил саноат, ишлаб чиқариш имкониятлари, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, ,

Қисқача хулосалар

Агросаноат мажмуасининг муҳим бир соҳаси ишлаб чиқариш инфратузилмаси ҳисобланади. Инфратузилма – ишлаб чиқаришнинг нормал ишлаши учун зарур бўлган барча хизматларни кўрсатувчи ва бевосита ишлаб чиқариш жараёни давомида узвий иштирок этувчи тармоқ ва хизматлар йиғиндисидир. Инфратузилманинг асосий қисми ижтимоий инфратузилмадан ташкил топади. Агросаноат мажмуасининг ижтимоий инфратузилмасига транспорт (аҳолини ташиш билан шуғулланувчи), йўллар, соғлиқни сақлаш ва аҳолининг соғлигини тиклашга хизмат қилувчи тизимлар, болалар ва мутахассисларга таълим берувчи соҳалар, уй – жой, ичимлик сув газ билан таъминлаш тизими ва бошқалар киради. Агросаноат мажмуасининг ижтимоий инфратузилмаси агросаноат мажмуаси барча тармоқларининг нормал ишлаши

учун зарур шароит туғдиради, уларда ишлаётганларга хизмат кўрсатади. Уларнинг ривожланганлик даражаси жуда кўплаб ижтимоий муаммоларни ечади. Натижада, агросаноат мажмуасида меҳнатнинг сифати ва унумдорлиги ошади. Бу эса катта самардорликка олиб келади.

Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуасининг ижтимоий инфратузилмаси нисбатан яхши ривожланган. Шу билан бирга муайян камчиликлар ҳам мавжуд. Улардан энг асосийлари ижтимоий инфратузилмасининг бозор муносабатларига тўлиқ жавоб берадиган янгидан-янги айрим турлари мавжуд эмаслигидир. Қолаверса, мавжуд ижтимоий инфратузилманинг хизмат сифати, маданияти ҳали унчалик баланд эмас. Бу муаммолар агросаноат мажмуасининг натижавий кўрсаткичларига салбий таъсир этади.

Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуасининг ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш асосий вазифалардан ҳисобланади.

Назарот ва муҳокама учун саволлар

1. “Агросаноат мажмуаси инфратузилмаси” тушунчаси, унинг таркиби, маҳияти нимани англатади?
2. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасига нималар киради?
3. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасини янада ривожлантиришнинг йўналишлари нималардан иборат?
4. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмамини ривожлантиришга қандай омиллар таъсир кўрсатади?

7-мавзу. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ - АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ АСОСИЙ БЎҒИНИ

- 7.1. Қишлоқ хўжалиги- агросаноат мажмуасининг асосий бўғини. Унинг ўзига хос хусусиятлари
- 7.2. Қишлоқ хўжалигининг иқтисодиётда тутган ўрни ва аҳамияти
- 7.3. Ширкат хўжаликлари ва уларнинг ташкилий-иқтисодий асослари
- 7.4. Фермер хўжаликлари ва уларнинг ташкилий-иқтисодий асослари
- 7.5. Деҳқон хўжаликлари ва уларнинг ташкилий-иқтисодий асослари

Таянч иборалар.

Механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кировчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби, агросаноат мажмуасининг соҳалари, инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилмаси, фаннинг предмети, усуллари, вазифалари, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, регион иқтисодиёти, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси.

Қисқача хулосалар

Агросаноат мажмуасининг асосини – ядросини қишлоқ хўжалиги тармоғи ташкил этади. Агросаноат мажмуасининг барча тармоқлари қишлоқ хўжалиги билан узвий боғлиқ ҳолда ривожланади. Агросаноат мажмуаси тармоқларининг бир қисми қишлоқ хўжалигига ишлаб чиқариш воситаларини ишлаб чиқаради ва етказиб беради, иккинчи қисми унинг маҳсулотларни тайёрлайди ва қайта ишлайди, учинчиси эса, тайёр маҳсулотларни сотади ёки истеъмолчиларга етказиб беради. Қишлоқ хўжалигининг ривожланганлик даражаси умуман мамлакат агросаноат мажмуасининг ривожланганлик даражасини белгилайди. Агросаноат мажмуаси охириги маҳсулоти миқдори, сифати, таннархи ва нархи даражаси асосан қишлоқ хўжалигининг натижалари билан белгиланади.

Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалиги агросаноат мажмуасининг энг катта тармоғи ҳисобланиб, у жуда яхши ривожланган. Мамлакат қишлоқ хўжалиги ўзи олдида турган асосий вазифаларни бажариб келмоқда. Эндиликда, уни янада ривожлантириш зарурати ва имкониятлари мавжуд. Ишлаб чиқаришнинг техник таъминоти, янги технологиялар, янги экин турлари ва навлари билан таъминлашни кучайтириш зарур. Тармоқда меҳнатнинг унумдорлигини ошириш, у бозор талаблари асосида ривожланиши учун соҳада иқтисодиётни янада эркинлаштириш талаб қилинади.

Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни ташкил этиш асосан ширкатлар, фермер хўжаликлари ва деҳқон хўжаликлари шаклида вужудга келтирилди. Уларнинг ҳуқуқий асослари яратилди. Мустақиллик йилларида мамлакат қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқариш тармоғи таркиби ўзгартирилди. Натижада ғалла мустақиллига эр

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. “Тармоқ” деганда нимани тушунасиш?
2. Қишлоқ хўжалигининг аҳамияти, таркиби ва унинг Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётдаги ўрни.
3. Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни ташкил этишга таъсир қилувчи ўзига хос хусусиятлар нималардан иборат?
4. Ширкат хўжаликлари ва уларнинг ташкилий – иқтисодий асослари.
5. Фермер хўжаликлари ва уларнинг ташкилий – иқтисодий асослари.
6. Деҳқон хўжаликлари ва уларнинг ташкилий – иқтисодий асослари.

8-мавзу. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕР ФОНДИ ВА УНДАН Фойдаланиш

- 8.1. Қишлоқ хўжалиги ер фондининг таркиби, аҳамияти ва ўзига хос хусусиятлари
- 8.2. Қишлоқ хўжалигида ердан фойдаланишнинг даражаси ва самарадорлигини фойдаловчи кўрсаткичлар
- 8.3. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўллари

Таянч иборалар

Ер ва сув фонди, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодий қонунлар, иқтисодий муҳит, регион иқтисодиёти, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, омухта ем саноати.

Қисқача хулосалар

Қишлоқ хўжалигида ер асосий ишлаб чиқариш воситаси ҳисобланади. У, ишлаб чиқариш воситаси сифатида ўзига хос хусусиятларга эга. Унинг ўзига хос хусусиятларини қисобга олмасдан ишлаб чиқаришни юритиш катта салбий оқибатларга олибкелади. Ерларнинг бир сифат кўринишидан иккинчисига ўтиши ер трансформацияси деб аталади. Ер трансформацияси ижобий ва салбий бўлади. Имкон даражасида салбий ер трансформациясига йўл қўймаслик керак. Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалиги ерларнинг бир қисми шўрланган, яна бир қисми шамол ва сув эрозиясига учраган. Ёмон томони шундаки, бу ҳолатлар кейинги йилларда кўпайиш тенденциясига эга бўлмоқда.

Ердан фойдаланишнинг кўрсаткичлари икки гуруҳга бўлинади. Биринчи гуруҳга ундан фойдаланишнинг даражасини кўрсатадиган кўрсаткичлар, иккинчи гуруҳга эса ердан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини кўрсатувчи кўрсаткичлар киради. Ердан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини кўрсатувчи кўрсаткичлар натурал ва қиймат кўринишда ҳисобланади.

Ердан фойдаланишнинг даражасига ва самарадорлигига кўпгина омиллар тўғридан-тўғри таъсир этади. Уларнинг энг асосийсига ерларнинг таркибини яхшилашдир. Суғориладиган ерларнинг салмоғини ошириш, ердан фойдаланишнинг марталилигини кўпайтириш, илғор агротехнологияларни қўллаш, тежамкорлик, янги, серунум техникалардан фойдаланиш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сетмаҳсул экин навларини ишлаб чиқаришга жорий этиш каби омиллардан тўғри фойдаланиш ердан фойдаланишнинг самарадорлигини оширади.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Ер қишлоқ хўжалигида нима учун асосий ишлаб чиқариш воситаси ҳисобланади?
2. Қишлоқ хўжалигида ернинг ишлаб чиқариш воситаси сифатидаги ўзига хос хусусиятлари нималардан иборат?
3. Ер трансформацияси нима? Унинг қандай турлари бор?
4. Ердан фойдаланишнинг самарадорлигини ошириш йўллари белгиланг.
5. Ўзбекистон Республикаси ер фонди ва унинг тақсимланиши.

9-мавзу. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МЕХНАТ РЕСУРСЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

9.1. “Қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурслари” тушунчаси, унинг таркиби

9.2. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари

9.3. Меҳнат унумдорлиги ва уни ҳисоблаш усуллари

**9.4. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ва
меҳнат унумдорлигини ошириш йўналишлари**

Таянч иборалар

Меҳнат ресурслари, меҳнатни куролланиш даражаси, миграция, меҳнат унумдорлиги, ишбилармонлик, ер ва сув фонди, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, қишлоқ хўжалиги, қайта ишлаш саноати, сақлаш корхоналари, кимё саноати, чорвачилик, асаларичилик, балиқчилик, пиллачилик, омухта ем саноати.

Қисқача хулосалар

Меҳнат ресурслари деганда аҳолининг меҳнат қилиш қобилиятига эга бўлган қисми тушинилади. Қишлоқ хўжалигида улар асосий ва ёрдамчи меҳнат ресурсларига бўлинади. Асосий меҳнат ресурсларига 16 ёшдан 55 ёшгача бўлган аёллар, 16 ёшдан 60 ёшгача бўлган, меҳнат қилиш қобилиятига эга эркеклар, ёрдамчи меҳнат ресурсларига 14 ёшдан 16 ёшгача бўлган ўсмирлар ва нафақа ёшидаги аёл ва эркеклар киради.

Қишлоқ хўжалигининг меҳнат ресурслари нисбатан катта билимга эга эмас. Бу борада катта ишлар қилиш керак ва уларнинг билимини кескин ошириш талаб этилади. Саноат ва хизмат кўрсатиш соҳалари нисбатан билими юқори меҳнат ресурсларини талаб қилади. Қишлоқ меҳнат ресурсларнинг яна бир хусусияти уларнинг кам ҳаракатда бўлиши ёки ўтроқлигидир. Бу, ўз навбатида, саноат ишлаб чиқаришини қишлоқ жойларда ташкил этишни талаб қилмоқда. Бу масалаларни илмий ҳал этиш борасида катта ишлар қилиниши талаб қилинади.

Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланишни яхшилаш имкониятлари жуда катта.

Меҳнат унумдорлиги конкрет сарфланган меҳнатнинг самарадорлиги, натижавийлигидир. Ўзбекистон Республикасида меҳнат унумдорлиги кўпгина ривожланган давлатлардагидан анча паст. Аммо уни кўтариш имкониятлари катта. Демак, инсон меҳнат қилиши учун барча шароитларни яратиш лозим. Меҳнат ресурсларини ошириш, моддий рағбатлантириш тизимини ривожлантириш зарур. Қишлоқ хўжалигидан меҳнат ресурсларининг бир қисми иқтисодиётнинг бошқа тармоқларига ўтиши объектив тенденцияга эга эканлигини ҳисобга олиш зарур ва бу борада илмий асосланган сиёсат юргизиш керак.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. “Меҳнат ресурслари” тушунчаси. Қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурслари таркиби.
2. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари.
3. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг асосий йўналишлари.
4. Меҳнат бозори ва унинг ҳозирги ҳолати тўғрисида қисқача тушунча.

10-мавзу. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ МОДДИЙ-ТЕХНИКА РЕСУРСЛАРИ

- 10.1. “Қишлоқ хўжалиги моддий-техника ресурслари” тушунчаси, унинг моҳияти ва аҳамияти
- 10.2. Қишлоқ хўжалигида асосий фондлар ва улардан фойдаланиш кўрсаткичлари
- 10.3. Асосий фондлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари
- 10.4. Айланма маблағлар ва улардан фойдаланиш

Таянч иборалар

Фонд қайtimi, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуролланиш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффиценти, асосий фондларнинг эскириши, жисмоний эскириш, амортизация, маънавий эскириш, меҳнат ресурслари, меҳнатни қуролланиш даражаси, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси, иқтисодий самара, ижтимоий самара, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш, барқарор иқтисодий ривожланиш, ишлаб чиқариш жараёнларини фонд, фонда қайtimi, билан таъминланиш даражаси, иқтисодий кўрсаткичлар, ялпи ички маҳсулот, хусусий тадбиркорлик, импорт, экспорт, миграция, қишлоқ хўжалиги, қайта ишлаш саноати, сақлаш корхоналари.

Қисқача хулосалар

Ишлаб чиқариш жараёнини моддий харажатларсиз тасаввур этиш мумкин эмас. Тармоқларда ишлаб чиқаришни ривожлантиришда ишлатилаётган асосий воситалари, айланма маблағлари биргаликда уларнинг моддий-техника базаси деб юритилади. Моддий-техника базасининг асосий фондлар ташкил этади. Бир неча ишлаб чиқариш жараёнида иштирок этадиган, ўзининг қийматини таёрлаб маҳсулотга бўлиб – бўлиб ўтказадиган ва физик кўринишини сақлаб қоладиган фондлар асосий фондлар деб юритилади. Уларнинг таркиби, миқдори қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий натижавий кўрсаткичларини белгилайди. Асосий фондларнинг энг муҳим қисми асосий ишлабчиқариш фондларидир. Улардан фойдаланишнинг даражасини ва самарадорлигини аниқлаш талаб қилинади. Бунинг учун кўрсаткичлар тизимидан фойдаланади.

Бир ишлаб чиқариш жараёнида қатнашадиган, ўзининг қийматини тайёр маҳсулотга тўлиқ ўтказадиган ва физик кўринишини ўзгартирадиган фондларга айланма фондлар дейилади. Улардан фойдаланишни яхшилар зарур. Айланма маблағларнинг мавжудлиги ишлаб чиқаришнинг бир меёрада самарали боришини таъминлайди.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Қишлоқ хўжалигининг моддий – техника базаси деганда нимани тушинасиз?
2. Қандай фондларга асосий фондлар дейилади?
3. Айланма маблағлар нима ва унинг аҳамияти нимада?
4. Фондлардан фойдаланишнинг самарадорлиги қандай аниқланади?
5. Фондлардан фойдаланиш даражасига қандай омиллар таъсир қилади?
6. Фондлардан фойдаланишнинг самарадорлигига қандай омиллар таъсир қилади?
7. қилади?

11-мавзу. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИ ВА МАҲСУЛОТ ТАННАРХИ

11.1. “Таннарх” тушунчаси, унинг моҳияти.

11.2. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг таннархини ҳисоблаш тартиби.

11.3. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари таннархини пасайтириш йўллари

Таянч иборалар

Ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх, харажатлар калькуляцияси, асосий маҳсулот, қўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сифими, фонд билан таъминланиш ва қуролланиш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффициенти, асосий фондларнинг эскириши, жисмоний эскириш, амортизация, маънавий эскириш, меҳнат ресурслари, меҳнатни қуролланиш даражаси, миграция, меҳнат унумдорлиги, ишбилармонлик, ер ва сув фонди, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига қирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, тармоқларнинг мутоносиб ривожланиши, ижтимоий масалалар, аҳоли турмуш даражаси, иқтисодий самара, ижтимоий самара, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш, барқарор иқтисодий ривожланиш, ишлаб чиқариш жараёнларини фонд, фонда қайтими, билан таъминланиш даражаси, иқтисодий кўрсаткичлар, ялпи ички маҳсулот, хусусий тадбиркорлик, импорт, экспорт.

Қисқача хулосалар

Маҳсулотлар таннархи иқтисодий категориялардан бири бўлиб, маҳсулот бирлигини ишлаб чиқариш учун сарфланган харажатларнинг пулдаги

ифодасидир. Тўла таннарх деганда маҳсулот бирлигини ишлаб чиқариш ва уни сотиш учун сарфланган харажатларнинг пулдаги ифодасига тушунилади.

Маҳсулотларнинг таннархи шаклланишига жуда кўплаб омиллар таъсир этади. Маҳсулот таннархини пасайтириш агросаноат мажмуасининг самарадорлигини оширади. Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигида маҳсулот бирлигининг таннархини пасайтириш бўйича катта имкониятларга эга.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Таннарх тушинчаси нимани англатади?
2. Таннархнинг қандай турлари мавжуд?
3. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотлар таннархи қандай усуллар орқали ҳисобланади?
4. Қишлоқ хўжалигида маҳсулот бирлигининг таннархини пасайтиришга қандай омиллар таъсир этади?

12-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИ МАҲСУЛОТЛАРИНИНГ НАРХЛАРИ

12.1. “Нарх” тушинчаси, унинг моҳияти ва функциялари

12.2. Қишлоқ хўжалигида нархлар тизими

Таянч иборалар

Нарх, иқтисодий дастаклар, баҳонинг функциялари, ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх, харажатлар калькуляцияси, асосий маҳсулот, қўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуrollаниш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффиценти, асосий фондларнинг эскириши, жисмоний эскириш, амортизация, маънавий эскириш, меҳнат ресурслари, меҳнатни қуrollаниш даражаси, , баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, ялпи ички маҳсулот, хусусий тадбиркорлик, импорт, экспорт, , омухта ем саноати, моддий рағбатлантириш, касбий малака, ҳосилдорлик, маҳсулдорлик, натурал кўрсаткичлар.

Қисқача хулосалар

Нарх (баҳо) иқтисодий категория ҳисобланиб, унинг иқтисодиётдаги ўрни ва аҳамияти беқиёс. Нарх бозор иқтисодиётининг асосий дастагидир. Маҳсулот қийматининг пулда ифодаланиши, маҳсулот баҳоси, деб юритилади.

Унинг даражаси ҳар қандай маҳсулотнинг рақобат шароитида яшаб қолишини белгилайди. Иқтисодий асосланган нархлар қилинган харажатларни тўлиқ қоплаши ва маҳсулотни ишлаб чиқариб сотувчи маълум миқдорда фойда олишни таъминлаши лозим. Лекин маҳсулот нархи унинг қийматидан катта бўлмаслиги талаб қилинади. Албатта, баъзан талаб ва таклиф таъсирида

маҳсулотларнинг нархлари уларнинг қийматидан баланд бўлиши, бундай ҳолат қисқа муддат давом этиши мумкин. Маҳсулот нархи унинг қийматидан узоқ муддат баланд бўлиши мумкин эмас.

Маҳсулот ва хизматлар нархлари 3 та функцияни бажаради. Биринчи функцияси – ҳисобга олиш функциясидир. Бу функция ёрдамида маҳсулотларни ишлаб чиқариш учун қилинган харажатлар ҳисобга олинади. Иккинчи функцияси – рағбатлантириш функциясидир. Нарх орқали у ёки бу маҳсулот ишлаб чиқариш, тадбиркорлик рағбатлантирилади. Тақсимлаш ва қайта тақсимлаш – нархнинг учунчи функциясидир.

Ҳозирда қишлоқ хўжалигида турли нархлар ишлатилади. Бу нархлар, нархлар тизими, деб юритилади.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. “Нарх” тушунчаси нимани англатади? Унинг моҳияти нимада?
2. Нархнинг функциялари ва вазифалари нималардан иборат?
3. Иқтисодий асосланган нархлар деганда нима тушунилади?
4. Қишлоқ хўжалигидаги нархлар тизими нималарни кўзда тутади?

3-мавзу. ИЛМИЙ – ТЕХНИК ТАРАҚҚИЁТ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ИНТЕНСИВЛАШТИРИШ

13.1. Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришнинг иқтисодий моҳияти

13.2. Фан, техника тараққиёти ва интенсивлаштириш

13.3. Қишлоқ хўжалигининг интенсивлаштириш даражаси ва иқтисодий самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар

Таянч иборалар

Интенсив ва экстенсив ривожланиш, фан-техника тараққиёти, чекланганлик, нарх, иқтисодий дастаклар, баҳонинг функциялари, ишлаб чиқариш харажатлари, асосий маҳсулот, қўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуроолланиш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффициенти, ер ва сув фонди, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, аграсаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, , фонда қайтими, билан таъминланиш даражаси, иқтисодий кўрсаткичлар, ялпи ички маҳсулот, хусусий тадбиркорлик, импорт, экспорт, миграция, қишлоқ хўжалиги, қайта ишлаш саноати, сақлаш корхоналари, кимё саноати, чорвачилик, асаларичилик, балиқчилик, пиллачилик, омухта ем саноати, моддий рағбатлантириш, касбий малака, ҳосилдорлик, маҳсулдорлик, натурал кўрсаткичлар.

Қисқача хулосалар

Ишлаб чиқаришни ривожлантириш ҳар қандай давлатнинг бош иқтисодий вазифаларидан биридир. Ишлаб чиқаришнинг ривожланиши энг аввало, фан – техника тараққиётининг ривожланиш даражаси билан белгилана. Фан ва техниканинг ривожланиши илмий – техник тараққиёт, деганидир.

Фан – техника тараққиёти қишлоқхўжалигининг интенсиф риволанишини таъминлае лайди. Ривожланиш экстенсив ва интенсив йўллар билан амалга ошади. Экстенсив ривожланиш йўлида ишлаб чиқаришнинг ўсиши кўшимча ресурсларни ишлаб чиқаришга жалб этиш эвазига олиб борилади. Бунда ер майдонлари, меҳнат ресурслари, чорва молларининг бош сони кўпайтирилиши эвазига маҳсулот етиштириш ҳажман ўстирилади. Бу йўлнинг имкониятлари чекланган. Чунки ер, меҳнат ва бошқа ресурслар чекланган. Шу сабабли интенсив ривожлантириш энг асосий йўл ҳисобланади. Ишлаб чиқаришни интенсив ривожлантириш деганда бир бирлик ер майдонига ва бир бош чорва молига сарфланадиган моддий ва меҳнат ресурсларини кўпроқ сарфлаш эвазига олинадиган маҳсулотни кўпайтириш тушунилади. Бу йўл билан риволанишнинг имкониятлари жуда катта. Ишлаб чиқаришга экин турларининг янги навлари жорий этилиши ишлаб чиқаришни янги босқичга олиб чиқади.

Интенсивлаштиришнинг даражаси ва иқтисодий самарадорлиги аниқланиб борилади. Интенсивлаштиришнинг асосий йўналишлари: қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини кимёлаштириш, механизация даражасини ошириш ва автоматлаштириш, электрлаштириш ва фан ютуқларини ишлаб чиқаришга янада кенг жорий этишдир.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. “Фан-техника тараққиёти” тушунчаси нимани англатади? Унинг моҳияти ва фан-техника тараққиёти иқтисодиётни ривожлантиришда қандай ўрин тутади?
2. Қишлоқ хўжалигининг интенсивлаштириш ва уни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари нималарни кўзда тутади?
3. Интенсивлаштиришнинг даражаси ва самарадорлиги қандай кўрсаткичлар орқали ифодаланади?

14-мавзу “ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАРКЕТИНГ” ТУШУНЧАСИ, УНИНГ МОҲИАТИ ВА РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

14.1. “Маркетинг” тушунчаси, унинг моҳияти ва самарадорлиги

14.2. Қишлоқ хўжалиги маркетинги функциялари

14.3. Қишлоқ хўжалиги маркетинги стратегиясини тузиш

Таянч иборалар

Маркетинг, тадбиркор, интенсив ва экстенсив ривожланиш, фан-техника тараққиёти, чекланганлик, нарх, иқтисодий дастаклар, баҳонинг функциялари,

ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх, харажатлар калькуляцияси, асосий маҳсулот, қўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуролланиш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффициенти, ишбилармонлик, ер ва сув фонди, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, ҳосилдорлик, маҳсулдорлик, натурал кўрсаткичлар.

Қисқача хулосалар

Маркетинг (ингл. Market – бозор) – тадбиркор муҳитини, бозорни, истеъмолчининг аниқ талабини ва улар учун ишлаб чиқарилган, қишлоқ хўжалиги корхоналарнинг ишлаб чиқариш, сотиш ва хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бозор концепциясидир. Қишлоқ хўжалиги маркетинги мақсади – талабни шакллантириш ва рағбатлантириш, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиси ишининг режалари ва қабул қилинадиган бошқарув қарорларининг асослигини таъминлаш ҳамда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг савдо кўлами, бозор ҳссаси ва фойдасини кўпайтиришдан иборат. Сотиладиган, яъни бозори чаққон қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш – қишлоқ хўжалиги фермери фаолияти маркетинг нуўтаи назаридан ёндашишининг асосий нишонидир.

Қишлоқ хўжалиги маркетинги учун қуйдаги асосий ҳолатлар ёки тамойиллар ҳосдир:

1. Қишлоқ хўжалиги бизнесининг истеъмолчилар талабларига қараб иш тутиши;
2. Сигментация ва мақсадли бозорни аниқлаш;
3. ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг актив ва потенциал истеъмолчиларнинг талабларига ва бозор шароитларининг ўзгаришига мослашиши ёки эгилувчан таъсири;
4. янгиликлар киритиш;
5. стратегик режалаштириш ва бошқалар.

Тадқиқотлар олиб бориш натижасида маркетинглар мақсадли ва ўйратининг унда ҳаракат қилиш мақсади, стратегияси ва тактикасини, унинг товар, нарх, сотиш сиёсатини ҳамда сотишни рағбатлантириш ва реклама тадбирлари ўтказиш сиёсатини ўз ичига олган қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкати ишлаб чиқариш – сотиш фаолиятининг стратегик, тактик ва оператив режаларини тузиб чиқишади.

Муқобил стратегияни ишлаб чиқиш қишлоқда тадбиркорликнинг самарали бўлишини белгилаб беради. Маркетинг бозор стратегияларининг турли хил вариантларини таклиф этади: глобал ва умумий – талаб ҳолати ва даражаси, бозорни қамраш меъёри, бозор улиши, товар ва бозорнинг янгилигига кўра. Маркетинг дастурлари маркетинг фаолиятида жуда ҳам муҳим ўринни эгаллайди, қишлоқ хўжалиги фермерининг бозордаги ўрни қандайдир маънода

ана шу дастурлар сифатли ишлаб чиқиши ва самарали амалга оширилишига боғлиқ

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. “Маркетинг” тушинчаси нимани англатади? Унинг моҳияти нимада?
2. Қишлоқ хўжалиги маркетинги самарадорлиги нималарга боғлиқ?
3. Қишлоқ хўжалиги маркетинги функциялари нималардан иборат?
4. Қишлоқ хўжалиги маркетинги стратегияси қандай тузилади?

15-мавзу. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШ ВА ҚЎЛЛАБ – ҚУВВАТЛАШ

- 15.1. Қишлоқ хўжалигини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб – қувватлашнинг моҳияти ва зарурияти
- 15.2. Давлатнинг қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва қўллаб – қувватлашдаги асосий вазифалари, уларни амалга ошириш шакллари ва усуллари
- 15.3. Ўзбекистон Республикасининг аграр сиёсати ва уни такомиллаштириш йўллари

Таянч иборалар

Лизинг, суғурта, солиқ имтиёзи, аванс, ер солиғи, мулк солиғи, интенсив ва экстенсив ривожланиш, фан-техника тараққиёти, чекланганлик, нарх, иқтисодий дастаклар, баҳонинг функциялари, ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх, харажатлар калькуляцияси, асосий маҳсулот, қўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуролланиш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффициенти, асосий фондларнинг эскириши, жисмоний эскириш, амортизация, маънавий эскириш, иқтисодий кўрсаткичлар, ялпи ички маҳсулот, хусусий тадбиркорлик, импорт, экспорт, миграция, қишлоқ хўжалиги, қайта ишлаш саноати, сақлаш корхоналари, кимё саноати, чорвачилик, асаларичилик, балиқчилик, пиллачилик, омухта ем саноати, моддий рағбатлантириш, касбий малака, ҳосилдорлик, маҳсулдорлик, натурал кўрсаткичлар.

Қисқача хулоса

Ишлаб чиқаришнинг барқарор ривожланишини таъминлаш мамлакат иқтисодий сиёсатнинг устивор йўналишидир. Бозор иқтисодиёти ишлаб чиқаришнинг давлат тамонидан тартибга олиниб турилишини талаб қилади. Бозор шароитида ишлаб чиқариш давлат тамонидан иқтисодий дастаклар ёрдамида тартибга солиниб турилади.

Қишлоқ хўжалиги ўз хусусиятларига кўра давлат томонидан тартибга солиниб туришга айниқса муҳтож. Гап шундаки, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш билан жуда кўплаб корхоналар шуғулланади. Натижада маълум маънода идеал рақобат муҳити вужудга келади. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг табиий муҳитга боғлиқлиги ҳам давлат томонидан аралашувни талаб қилади. Акс ҳолда жуда кўплаб корхоналар ишлаб чиқариш натижаларига кўра, зара кўриши мумкин.

Қишлоқ хўжалигига давлат жуда кўп дастаклар орқали таъсир кўрсатади. Давлат томонидан ишлаб чиқаришни тартибга солиш жараёни йилдан-йилга такомиллаштирилиб борилмоқда.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Қишлоқ хўжалигини давлат томонидан тартибга солиб туриш ва қўллаб-қувватлашнинг моҳияти ва зарурати нимада?
2. Давлатнинг иқтисодий функциялари, қишлоқ хўжалигини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлаш соҳасидаги вазифалари нималардан иборат?
3. Аграр сиёсат нима? Ўзбекистонда аграр сиёсатни такомиллаштириш йўллари нималарга асосланади

16-мавзу. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИДА МОЛИЯ – КРЕДИТ ТИЗИМИНИНГ АМАЛ ҚИЛИШ МЕХАНИЗМИ

- 16.1. Агросаноат мажмуаси молия-кредит тизимининг моҳияти ва хусусиятлари
- 16.2. Қишлоқ хўжалигини кредитлаш усуллари, шакллари ва уларнинг манбалари
- 16.3. Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни молиялаштиришнинг бошқа манбалари ва улардан самарали фойдаланиш .

Таянч иборалар

Дотация, лизинг, суғурта, солиқ имтиёзи, аванс, ер солиғи, мулк солиғи, факторинг, молия, кредит, вексел, клиринг операциялари, қимматли қоғозлар, банк, микробанк, микрокредит, интенсив ва экстенсив ривожланиш, фан-техника тараққиёти, чекланганлик, нарх, иқтисодий дастаклар, баҳонинг функциялари, ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх, харажатлар калькуляцияси, асосий маҳсулот, кўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуролланиш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффициенти.

Қисқача хулосалар

Агросаноат мажмуасининг самарали фаолияти кўп жиҳатдан молия ва кредит тизимининг ривожланганлик даражасига боғлиқ. Қишлоқ хўжалигининг ўзига хос хусусиятларидан бири ишлаб чиқаришни амалга ошириш учун йил давомида харажатларнинг сарфланиши ва фақат йилнинг маълум бир пайтида даромадларнинг олиншидир. Бу, ўз навбатида, қишлоқ хўжалиги корхоналарининг йил давомида молиявий ресурсларга муҳтожлигини оширади. Бу масаланинг ҳал этилиши қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолияти натижаларининг қандай бўлишини белгилайди.

Қишлоқ хўжалиги бошқа тармоқларга нисбатан молия ва кредит тизимининг ҳолатига кўпроқ боғланган. Ҳозирда қишлоқ хўжалигида мураккаб, турли шаклга эга бўлган молия ва кредит тизими ишлаб турибди. Уларни такмиллаш устида катта ишлар қилинмоқда.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Агросаноат мажмуаси молия-кредит тизимининг моҳияти ва хусусиятлари нимада?
2. Қишлоқ хўжалигини кредитлашнинг қандай шакллари, усуллари мавжуд? Кредитлаш қайси манбалардан амалга оширилади?
3. қишлоқ хўжалигини молиялаштириш ва кредитлашни қайси йўллар орқали такомиллаштирилади?

17 –мавзу. ЕВРОПА ҲАМЖАМИЯТИНИНГ ЯГОНА АГРАР СИЁСАТИ

17.1. Европа ҳамжамияти ягона аграр сиёсатининг зарурати, аҳамияти ва ривожланиши

17.2. Европа ягона аграр сиёсатида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархларини қўллаб-қувватлаш механизми

Таянч иборалар

Ягона аграр сиёсат, остона нархлари, интервенция нархлари, экспорт субсидияси, ўзгарувчан импорт таърифи, мақсадли нархлар, тендер, давлат дастурлари, дотация, квота, лизинг, суғурта, солиқ имтиёзи, аванс, ер солиғи, мулк солиғи, факторинг, овердрафт, молия, кредит, вексел, клиринг операциялари, қимматли қоғозлар, банк, микробанк, микрокредит, интенсив ва экстенсив ривожланиш, фан-техника тараққиёти, чекланганлик, нарх, иқтисодий дастаклар, баҳонинг функциялари, ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх, харажатлар калькуляцияси, асосий маҳсулот, қўшимча маҳсулот, ёндош маҳсулот, тежамкорлик, фонд қайтими, фонд сиғими, фонд билан таъминланиш ва қуrollаниш, айланма фондлар, айланма маблағлар, самарадорлик коэффициенти, асосий фондларнинг эскириши, жисмоний эскириш, амортизация, маънавий эскириш, меҳнат ресурслари, меҳнатни қуrollаниш даражаси, миграция, меҳнат унумдорлиги, ишбилармонлик, ер ва

сув фонди, механизациялаштириш, химиялаштириш, автоматлаштириш, баҳолар паритети, аграсаноат мажмуасига кировчи тармоқларни мутоносиб ривожлантириш, маҳсулот сифати, агросаноат интеграцияси, аграр сиёсат, агросаноат мажмуаси, иқтисодиёт, агросаноат мажмуаси таркиби.

Қысқаша хулосалар

Бугунги кунда озиқ-овқат ишлаб чиқаришни кўпайтириш алоҳида олинган бир давлатда маълум чегараланишларга эга. Алоҳида олинган давлатларнинг имкониятлари чекланган. Бир нечта давлатларнинг ўзаро келишган ҳолда ишлаб чиқаришни ташкил этишлари албатта катта имкониятларни очади. Биргалашиб ягона бир сиёсат орқали қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини юритишнинг самарадорлигини Европа ҳамжамияти мисолида кўриш мумкин.

Бугунги кунда Марказий Осиё давлатларининг аграр соҳадаги имкониятларини келишилган ҳолда амалиётга қўллаш жуда катта самара бериши мумкин. Кейинги йилларда бу борада катта ишлар амалга оширилмоқда. Энг аввало сув ресурсларидан самарали фойдаланиш масалалари ва озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кўпайтириш масалалари ҳал этилмоқда.

Назорат ва муҳокама учун саволлар

1. Европа ҳамжамияти ягона аграр сиёсатига қандай эришилди?
2. Европа ҳамжамиятида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари баҳосини тартибга солиш механизмларининг моҳияти нимада?

Дарслик ва уқув кулланма руйхати

Асоций

1. Ûçáâêñòíí Ðǎñíóáèèèàñè Êíñòèòóòèÿñè. - Ò.: «Ûçáâêñòíí», 1999. - 32á.
2. Ûçáâêñòíí Ðǎñíóáèèèàñèíèíǎ Åð êíǎâñè. - Ò.: «Àǎíèàò», 1998. - 67á.
3. Ûçáâêñòíí Ðǎñíóáèèèàñèíèíǎ «+èøēí= òûæàèèèǎè êíñíǎðàòèàè (øèðèàò òûæàèèèǎè) òûðèñèàà»ǎè =ííóíè. - Ò.: «Àǎíèàò», 1998. - 20á.
4. Ûçáâêñòíí Ðǎñíóáèèèàñèíèíǎ «Ôǎðíǎð òûæàèèèǎè òûðèñèàà»ǎè =ííóíè. - Ò.: «Àǎíèàò», 1998. - 19á.
5. Ûçáâêñòíí Ðǎñíóáèèèàñèíèíǎ «ǎǎù=íí òûæàèèèǎè òûðèñèàà»ǎè =ííóíè. - Ò.: «Àǎíèàò», 1998. - 16á.
6. Ûçáâêñòíí Ðǎñíóáèèèàñèíèíǎ «ǎǎèàò Åð òííǎèíèíǎ èàààñòðè òûðèñèàà»ǎè =ííóíè. - Ò.: «Àǎíèàò», 1998. - 13á.
7. Ûçáâêñòíí =èøēí= òûæàèèèǎèàà èñèííûíòèàðíè ÷ó=óðèàøòèðèøǎà íèǎ =ííóí, ùóèóíàò =àðíðèàðè àà íǎù, ðèè ùóææàòèàð òûíèàìè. _ Ò.: «Ûçáâêñòíí=èòóá÷è», 1998. - 231 á.
8. Êàðèíǎ Ê.ǎ., +èøēí= òûæàèèèǎè òàðà>=è,òè. - Ò.: «Ûçáâêñòíí», 1998. - 27 á.
9. Êàðèíǎ Ê.ǎ., ǎñíñèè ìà=ñǎǎ - è=òèñíǎèè þèñǎèèøǎǎ ÿðèøèøǎèð. - Ò.: «Ûçáâêñòíí», 1998. - 27 á.
10. Êàðèíǎ Ê.ǎ., Ûçáâêñòíí áópè èǎèàæàè ñàðè. - Ò.: «Ûçáâêñòíí», 1999. - 686 á.
11. Êàðèíǎ Ê.ǎ., Áèç èǎèàæàǎèèèçíè ùç =ûèèèç áèèàí =óðàìèç. - Ò.: «Ûçáâêñòíí», 1999. - 410 á.

12. Èàðèíîà È.À., Íçîä àà íáîä ààòàí, ýðèéí àà òàðàáíí ùà, òóðóí÷àíè ìèðíààðä ìà=íààèèè. - Ò.: «Ûçáâèèñîíí», 2000. - 528 á.

13. Èàðèíîà È.À., Ààòàí ðààíà=è ó÷óí ùàð àèðèèèç ìàíóóéèè. - Ò.: «Ûçáâèèñîíí», 2001. - 432 á.

14. Êíààèáíéí Í.ß., Ýéíííèèà ñàèýñíèíîä òíçýèíòàà: Ëóðñ èàèèè. -Ì.: Òàíàí, 1999. - 458 ñ.

15. Ñàðíàà Á.Á., Àððàðíàý ýéíííèèà: Ó÷áíèè àèý ñòóááíòà ýéíííèè÷àíèèò áóçíà, òàèóèüòàòà è ñíàèèèèííòàè. -Ì.: ÁÓ ÁØÝ, 1999. - 480ñ.

16. Èè÷éí È.Ì., Ìðíííçèðíààíèà è ìèàíèðíààíèà àãðîðîìýøíèííîãî èííèèèà: Ó÷áíèè. -Ì.: Áàðàðèèè, 1999. - 264ñ.

17. Ìàððèèèèí - òàðíè÷àíèíà íàííà÷áíèà àãðîðîìýøíèííîãî èííèèèà/ Ìà ðàà. Á.ß.Èèàðàà. -Ì.: Ëçáâèèñîíí, 2002.

18. Óçáâèèñîíí: àñýò èàò ñ íóòè òíðèèðíààíèý ðûíîçíîé ýêîíîìèêè. Êîëë. Àâò.: Ð.À.Àëèìîâ, À.Ê.Âèðèíöè, À.Ô.Ðàóóëè è ðð. Ðîä ðåä. À.Õ.Õèêìàòîâ. -Ò.: «Ûçáâèèñîíí», 2001. - 352ñ.

19. Ýéíííèèà ñàèè. Ìà ðàà. Ñ.Á.Èèíàèèè. -Ì., 2004.

20. Cramer, Gail L. Agricultural economics and agribusintss / Gail L. Cramtr, Clarence W. Jenstn? Djuglas D.Sjuthgate, Jr. - 8th ed/ Printed in United States of America, 2001 - 519p.

21. Ìàðèèèà à ÁË: Ó÷áíèè. Ìà ðàà. Á.Ì.Áàðàííèé -Ì.: Êíèí, 1997 - 342 ñ.

Òèèèè Ð.À., Ëðèèèà Á.Ì., Ýðèèèèè Í.Á. Áàðíàðèèèà è èííèèèèà: Ó÷áíèè. Ìííèèà àèý áóçíà. -Ì.: ÐËÏÏ-ÁÁÌ, 200. - 637 ñ.

22. Òàðèè Á.Ì., Ëóçíèèà Á.È è àð. Èàè ñàò òàðíàðí. - Ñàíèè-Ìèòàðóðä: 1992. -846 ñ.

23. Èèàííèèè Ì.È., Ìàíèíà È.Á. Èðàòèíðí÷áíè èðààèòààíèà ñåëüñîõîçÿéñòâèííûõ ìðàíèèèèè: Ó÷áíèè. Ìííèèà àèý áóçíà. -Ì.: ÐËÏÏ-ÁÁÌ, 2000. -287 ñ.

+Ûèè÷à:

1. Ðàííóáèèèà Óçáâèèñîíí: Ýíèèèíàèè÷àíèèè ñðààí÷èè. Ààò. Ñíòò.: Í.Óóèèèà, Á.Èðàííòà. -Ò.: Áí. Íàó. Ëçá-áí «Ûçáâèèñîíí ìèèèè ýíèèèíàèèè», 2001. - 448 ñ.

2. Óçáâèèñîíí çà ãîäû íàçààèèííòè. Ýéíííèè÷àíèèè íàçíð çà 1991-1996áá. -Ò.: Ûçáâèèñîíí, 1996. - 107 ñ.

3. Óçáâèèñîíí - ààèíèé ìàðíàð (ìòàíèèè ìàíàðàçíààíèè, ìíâèñòèöèîííûé èèèàò). -Ò.: Ûçáâèèñîíí, 1996. -175 ñ.

4. Èàòàí È., Ðàçàèèè ààèèííèíà ðíèà à Óçáâèèñîíí. -Ò.: Òàí, 1994. - 111 ñ.

5. Èàíè Ý., Áàèà Ì., Íàííí Á., Ýóòàèèèíà òàðíàðíèíà òíçýèíòààíèèà. -Ì.: Áàðíðíèèèà, 1991. -496 ñ.

6. Òðèèà Á.È., Ýéíííèè÷àíèèè ìàðèèèè ìèæõîçÿéñòâèííûõ ñàýçàè à ÁË. -Ì.: Áàðíðíèèèà, 1989. -144 ñ.

7. Ûçáâèèñîííà èè÷èè àà ùðà òàààèèèèèèèè =ùèèàá=óààèèè. -Ò.: «Áíí=íí», 1998. -92 á.

8. Ìèèèè=èèíèè, ò : Ìèè Ûçáâèèñîíí ù=óà ððèèðè ó÷óí ààðíèè. Ñ.Ñ./Óèííà, Ð.Õ.Àèèíà, Á.Õ.Ñàèèíà àà áíè=àèð. Ò.: «Øàð=», 2001. -320 á.

20. Интернет маълулумотлари куйидаги сайтлардан олинади:

1. Петранева Г.А., Экономика и управление в сельском хозяйстве. Учебник. 2004, <http://textbook.ru/catalogue/book/33320.html>

2. Петранева Г.А., Экономика и управление в сельском хозяйстве, Академия, 2003, <http://rbip.bookchamber.ru/description7897.htm>

3. Н.А. Попов «Основы рыночной агроэкономики и сельского предпринимательства», М: Тандем /ЭКМОС, 2002, <http://family.taukita.ru/item22219310.html>

4. Н.А.Попов. Экономика отраслей АПК. Курс лекций, 2002,
<http://shopper.h1.ru/books.shtml?topic=935&page=1>
5. Н.Я.Коваленко, Экономика сельского хозяйства, М.: «ЮРКНИГА», 2004,
<http://web.book.ru/cgi-bin/book.pl?page=4&book=88899>
6. Королев Ю.Б. и др., Менеджмент в АПК, 2002 Учебник,
<http://psbatishev.narod.ru/library/o3762.htm>
7. Экономика и управление в сельском хозяйстве, 2003,
<http://www.bookler.ru/bookisbn/5-7695-1158-3.shtml>

